

Eksperta atzinums par zīdītāju pāreju risinājumiem sakarā ar plānotu autoceļa A5 posma pārbūvei par četrjoslu ātrgaitas autoceļu

1. Sugu grupa, par kuru sniedz atzinumu

Zīdītāji (atbilstoši kompetencei).

2. Pētāmās teritorijas atrašanās vieta un lietotās izpētes metodes

Pētāmā teritorija atrodas Ķekavas, Olaines un Mārupes novadā (1. att.). Autoceļš A5 ir vienbrauktuves ceļš ar vienu joslu katrā virzienā. Autoceļa malas joslas platums ir 0,5 m, veidojot kopējo asfalta segas platumu 8 m. Nomales izbūvētas 1,5 m platas, kādēļ autoceļa A5 klātnes platums ir 11 m. Plānotās darbības tiešās ietekmes zona A5 autoceļa trasei ir 25 m uz katru pusi jeb josla, kura tieši tiks izmantota autoceļa būvniecībai un tās aizsargjosla.

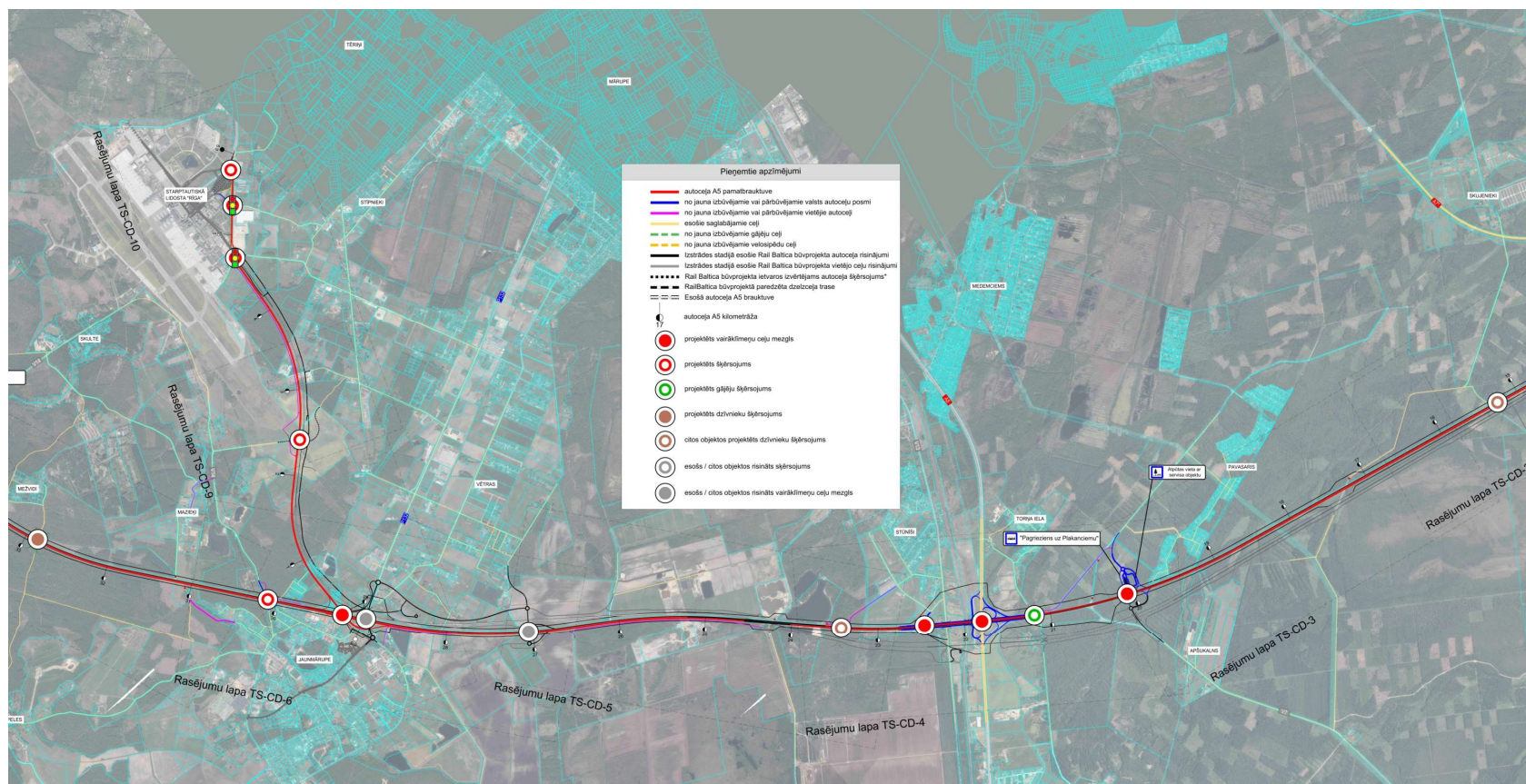
Aktuālā informācijas par zīdītāju sastopamību pētāmā teritorijā iegūta teritorijas apmeklējumos, kas veikti dažādā laikā, izmantojot atšķirīgas metodes, kā arī no Valsts meža dienesta datubāzes un Dabas datu pārvaldības sistēmas "Ozols". Medijamo dzīvnieku skaita noteikšanu Valsts meža dienests veic katru gadu pēc Zemkopības ministrijas apstiprinātas kārtības, uzskaitot visas medijamo zīdītāju sugas.

3. Teritorijas statuss atbilstoši aizsargājamām dabas teritorijām noteiktajam statusam

Tuvākās īpaši aizsargājamā dabas teritorijas ir dabas liegums "Melnā ezera purvs" (teritorijas kods LV0528700), vietējas nozīmes īpaši aizsargājamā dabas teritorija "Jaunmārupes dabas parks" un dabas parks "Beberbeķi" (teritorijas kods LV0301800). Divas no šīm aizsargājamajām dabas teritorijām – dabas liegums "Melnā ezera purvs" un dabas parks "Beberbeķi", ir iekļautas Eiropas nozīmes aizsargājamo teritoriju Natura 2000 tīklā. Tuvākais putnu ligzdošanas vietas aizsardzībai izveidots mikroliegums ir melnā stārķa aizsardzībai dibinātais mikroliegums. Autoceļa A5 pārbūvējamajam posmam tuvākā īpaši aizsargājamā dabas teritorija dabas parks "Beberbeķi" vairākās vietās posmā no autoceļa A5 savienojuma ar autoceļu A9 un autoceļu A10 faktiski atrodas tieši blakus esošajam autoceļam A5. Minētajā posmā pārbūvējamajam Autoceļam A5 pieguļ arī mikroliegums, kas izveidots skuju koku meža biotopa aizsardzībai. Saskaņā ar Dabas datu pārvaldības sistēmā "Ozols" pieejamo informāciju paredzētās darbības iespējamās ietekmes zonā (līdz 50 m no darbības vietas) ir konstatēti Eiropas Savienībā īpaši aizsargājami biotopi.

4. Atzinuma sniegšanas mērķi

Zīdītāju migrācijas koridoru vērtējums un negatīvas ietekmes mazināšanas risinājumi sakarā ar plānotu divu joslu autoceļa A5 Rīgas apvedceļa (Salaspils – Babīte) posma no km 11,6 (Ķekavas apvedceļš) līdz km 38,2 (autoceļš A10 Rīga – Ventspils) pārbūvei par četrjoslu ātrgaitas autoceļu. Papildus autoceļa pārbūvei paredzēts pārbūvēt vai izbūvēt tā tiešā apkārtnē esošo infrastruktūru (pievedceļus, paralēlos ceļus, rotācijas apļus u.c.). Paredzētā darbība ietver arī jauna autoceļa A5 savienojuma izveidi ar lidostu "Rīga" gar plānotās dzelzceļa līnijas *Rail Baltica* rietumu pusi un pa Dzirnīku ielu Mārupes novadā līdz valsts reģionālajam autoceļam P133 Lidostas "Rīga" pievedceļš. Paredzētās darbības ietvaros pārbūvējamā autoceļa A5 posma lielāko daļu, kā arī jaunbūvējamo savienojumu starp Autoceļu A5 un lidostu "Rīga" paredzēts izbūvēt paralēli plānotajai dzelzceļa līnijai *Rail Baltica*.

1. attēls. Autoceļa A5 pārbūvei paredzētais posms ar trim dzīvnieku šķērsojumiem, no kuriem divi piesaistīti *Rail Baltica* dzīvnieku šķērsojumiem.

5. Vispārīgs pētāmās un tai pieguļošās teritorijas apraksts

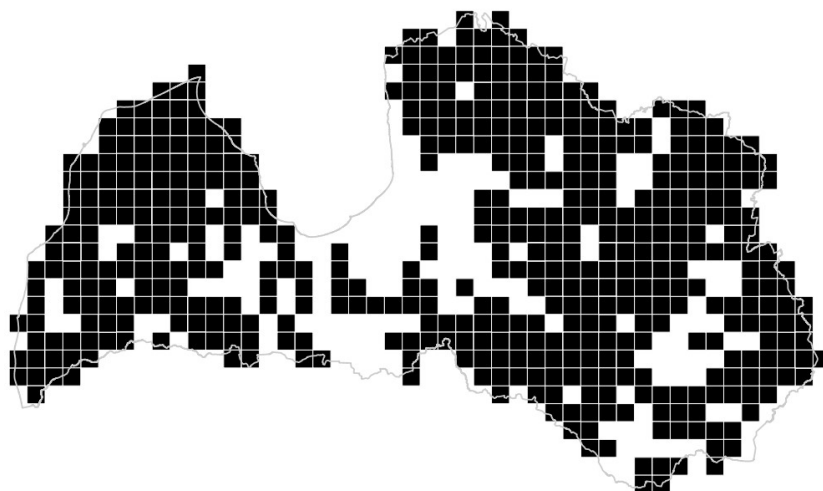
Pētāmā teritorija atrodas Viduslatvijas zemienes Tīreļu līdzenumā. Lielākoties plānotās darbības teritorijas apkārtnē ir mežu teritorijas, aramzemes, apdzīvotas vietas un transporta infrastruktūras objekti. Pieguļošajā teritorijā ir gan mežu, gan krūmāju platības, aizaugošas un intensīvi apsaimniekotas lauksaimniecības zemes, kā arī atsevišķas apbūvētas teritorijas. Reljefs līdzens, lēzeni viļņots. Teritorijas hidroloģisko tīklu veido samērā blīvs meliorācijas sistēmu tīkls, kas ierīkots meža un lauksaimniecības platību nosusināšanai.

6. Īpaši aizsargājamās zīdītāju un to izplatības īpatnības

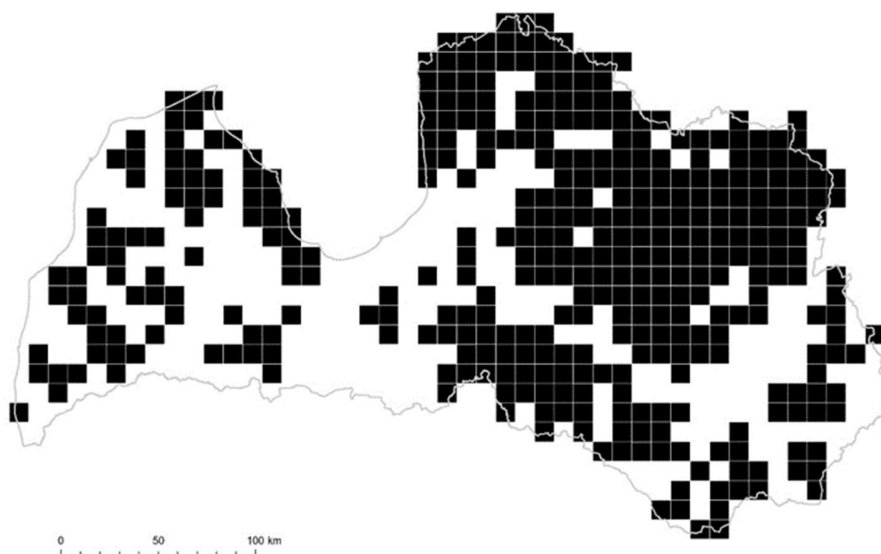
Spriežot pēc Valsts meža dienesta uzskaišu datiem, teritorijas tuvumā izplatīti kā Pelēkie vilki *Canis lupus* (2. att., 1. tab), tā arī iespējama Eirāzijas lūšu *Lynx lynx* klātbūtne (3. att.). Pēc Valsts meža dienesta rīcībā esošās informācijas, pēdējos piecos gados uz A5 autoceļa notriekti vismaz divi vilki. Kopš 2021. gada lūšu medības Latvijā nenotiek, tādēļ prognozējams vismaz īslaicīgs lūšu skaita un izplatības pieaugums, kas var izraisīt arī šo plēsēju, īpaši jauno dzīvnieku, biežāku ieklišanu A5 autoceļa tuvumā izvietotajos meža masīvos, kā arī pastiprinātu šī ceļa šķērsošanu.

1. tabula. Pētāmā teritorijā konstatētās īpaši aizsargājamās zīdītāju sugas un informācija par to aizsardzības statusu un sastopamību.

Sugas nosaukums	Aizsardzības statuss	Cits statuss	Sugas sastopamība Latvijā	Sugas sastopamība pētāmā teritorijā	Esošās un potenciālās ietekmes vērtējums
Pelēkais vilks <i>Canis lupus</i>	ĪAS ES BD II, V BK II		FV, vienmērīgi izplatīts	Vienmērīgi reti. Pēdējo piecu gadu laikā sabraukti vismaz divi indivīdi posmā starp pagriezienu uz Mārupi (P132) un krustojumu ar autoceļu A8	Neliela nelabvēlīga ietekme, ņemot vērā iespējamās sadursmes ar transportlīdzekļiem

2. attēls. Valsts meža dienesta uzskaitīto vilku izplatība pēc klātbūtnes pazīmēm un medību rezultātiem 2021./2022. gada medību sezonā (avots: http://www.silava.lv/userfiles/file/Projektu%20parskati/2022_MSAF_Ozolins_vilki.pdf).

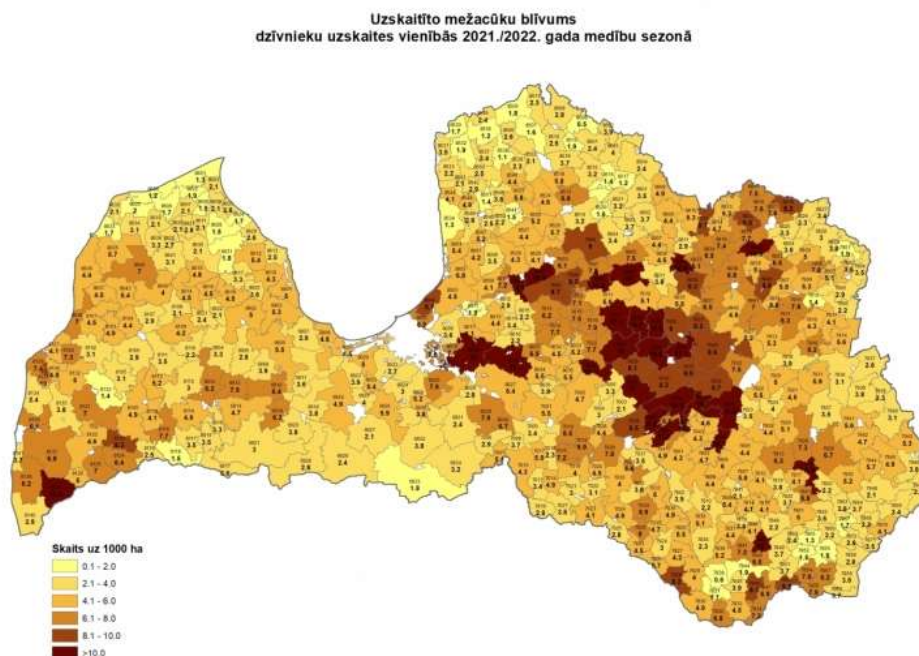

3. attēls. Lūšu izplatība 2021. gadā pēc Valsts meža dienesta apkopotajām pēdu uzskaitēm un lūšu nomedīšanas vietām 2020./2021. gada medību sezonā (avots: Ozoliņš J., Bagraģe G., Männil P. & Balčiauska L. 2022. Eurasian lynx in Latvia: experience gained and future challenges at a population level. *Cat News* 75, 37–41.)

7. Citas zīdītāju sugas un to izplatības īpatnības

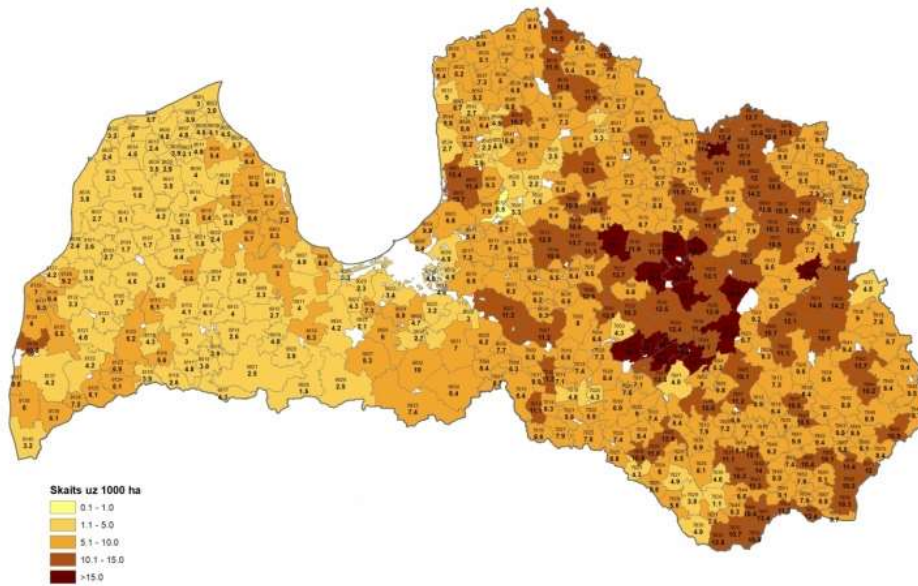
Pēc Valsts mežu dienesta veikto uzskaišu datiem teritorijā, kuru šķērsos apvedceļš A5, zīdītāju blīvums ir relatīvi mazs (skat. 4.–7. attēlu), tomēr tuvāko 10–20 km attālumā no pilsētas

robežas tas norādīts jau kā divkārt lielāks, kas var veicināt zīdītāju nonākšanu autoceļa tiešā tuvumā. Tālāka dzīvnieku pārvietošanās pilsētas virzienā ir stipri ierobežota, jo šeit praktiski nav migrācijai piemērotu meža koridoru, bet ir teritorijas ar salīdzinoši blīvu apdzīvotību. Visvairāk no lielajiem zīdītājiem ir stirnu *Capreolus capreolus*, kuras apmetušās arī Rīgas zaļajā zonā. Pēdējos gados stirnu skaits visā Latvijā un arī Rīgas apkārtnē ir palielinājies. Teritorijā uzturas arī mežacūkas *Sus scrofa*. To skaitu pēdējos gados būtiski samazinājis Āfrikas cūku mēris un tā izplatības mazināšanai veiktā mērķtiecīgā depopulācija. Aļņi *Alces alces* pilsētas tuvumā novērojami nepastāvīgi, tomēr dažkārt šķērso autoceļus un ienāk Rīgas apbūves rajonos gandrīz līdz pilsētas centram. Stirnas un aļņi arī visbiežāk izraisa sadursmes ar transporta līdzekļiem uz A5 autoceļa, tomēr, salīdzinot ar ļoti intensīvo satiksmi uz A5 autoceļa, sadursmju skaits ir neliels, taču tās var nodarīt lielākus zaudējumus transportlīdzekļu īpašniekiem un autoceļa infrastruktūrai nekā vietās ar mazāku satiksmes intensitāti. Medījamo pārnadžu populāciju blīvuma un to pārvietošanās ieradumu veidošanā būtiska nozīme ir medību tiesību lietotāju saimnieciskajai darbībai savās līgumplatībās.

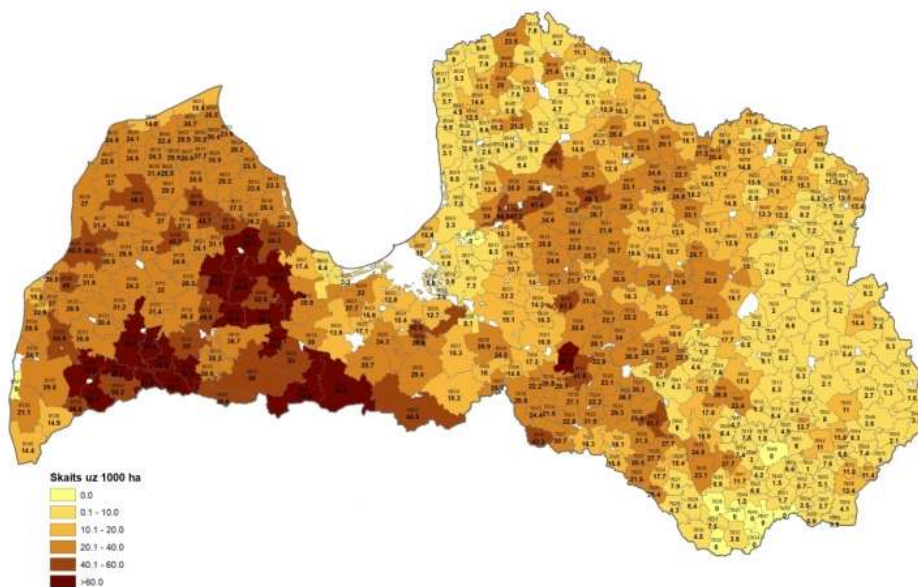
4. attēls. Mežacūku skaita blīvums uz 1000 ha apmedījamās platības medījamo dzīvnieku uzskaites vienībās 2021./2022. g. medību sezonā (Valsts meža dienesta dati).

Uzskaitīto aļņu blīvums
dzīvnieku uzskaites vienībās 2021./2022. gada medību sezonā

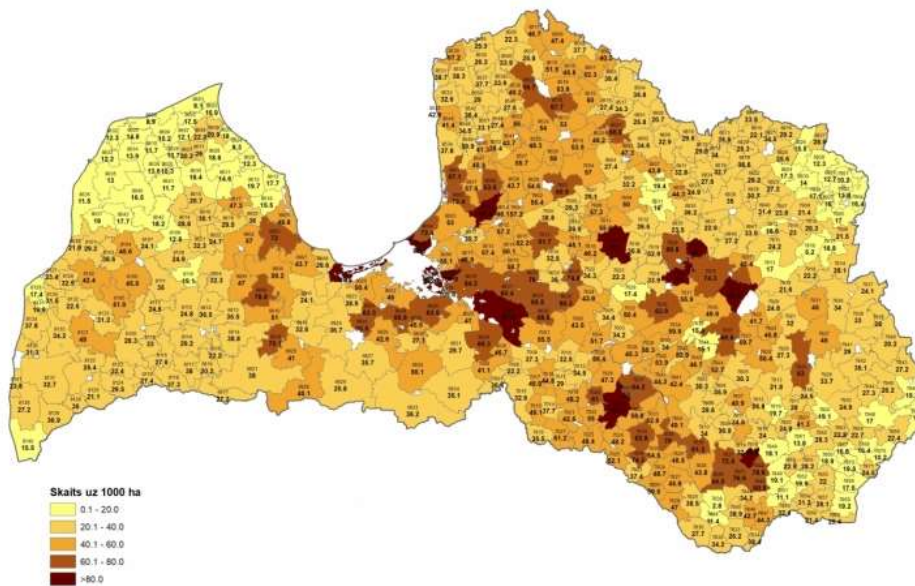
5. attēls. Aļņu skaita blīvums uz 1000 ha meža medājamo dzīvnieku uzskaites vienībās 2021./2022. g. medību sezonā (Valsts meža dienesta dati).

Uzskaitīto staltbriežu blīvums
dzīvnieku uzskaites vienībās 2021./2022. gada medību sezonā

6. attēls. Staltbriežu skaita blīvums uz 1000 ha meža medājamo dzīvnieku uzskaites vienībās 2021./2022. g. medību sezonā (Valsts meža dienesta dati).

Uzskaitīto stirnu blīvums
dzīvnieku uzskaites vienībās 2021./2022. gada medību sezonā

7. attēls. Stirnu skaita blīvums uz 1000 ha apmedījamo platību medījamo dzīvnieku uzskaites vienībās 2021./2022. g. medību sezonā (Valsts meža dienesta dati).

8. Pētāmās teritorijas aizsargājamo dabas un ainavas vērtību labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanas prasības un darbības, lai uzlabotu konstatēto sugu un biotopu stāvokli un bioloģisko vērtību neatkarīgi no to aizsardzības statusa

Pētāmā teritorijā ir relatīvi zems migrējošo dzīvnieku blīvums, jo teritorija veido robežu ar blīvi apdzīvotām teritorijām. Tomēr jāņem vērā, ka rajoni ar zemu populācijas blīvumu var piesaistīt jaunus, mazāk pieredzējušus dzīvniekus, kas devušies savu teritoriju meklējumos. Dzīvnieki biežāk šķērso ceļus, kuru braucamā daļa atrodas vienā līmenī ar tuvāko apkārtni.

Dzīvnieku pārvietošanos pār autoceļiem nodrošina pārejas (ekoloģiskie tilti). Līdz šim Latvijā ekoloģisko tiltu būvniecība nav veikta. Ekoloģiskos tiltus, kurus ierīko virs brauktuves, dzīvnieki izmantos tad, ja, pārvietojoties pa vidusdaļu, nebūs redzama brauktuve. Lielajiem zīdītājiem tiek rekomendētas ne mazāk kā 40–50 m platas pārejas. Platums attiecas uz to šaurāko daļu. Pāreju galus vēlamas būvēt ar piltuvveida paplašinājumiem. Pārejas nedrīkst izmantot cilvēku un transporta satiksmei. Ekoloģiskā tilta augstums virs brauktuves plānojams tā, lai to naktī neapspīdētu braucošo automašīnu tālās gaismas. Ainavās ar līdzenu reljefu šādām pārejām izvēlas vietas, kur abās pusēs brauktuvei atrodas paaugstinājumi. Konkrētā situācijā tā dēvētie ekoloģiskie tilti nav izmantojami, jo apkārtnē ir līdzena bez dabiskiem reljefa paaugstinājumiem brauktuves malās. Ekoloģiskā tilta būvei nāktos izmantot plašu meža joslu abpus ceļam, turklāt visticamāk dzīvnieki baidītos izmantot mākslīgi veidotu paaugstinājumu līdzenā apvidū. Galu galā ekoloģiskā tilta piemērotību dzīvniekiem nosaka daudz un dažādu faktoru kopums. Jāņem arī vērā samērīguma princips, jo ekoloģisko tiltu izmaksas lēšamas vairāku miljonu eiro apmērā, taču garantiju, ka dzīvnieki šos tiltus izmantotu, praktiski nav.

Vērtējot autoceļa A5 potenciālās dzīvnieku pārejas, jāņem vērā autoceļa A5 tuvumā plānotie infrastruktūras projekti. Saskaņā ar izstrādāto ietekmes uz vidi novērtējuma ziņojumu

Eiropas standarta platuma publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras līnijas *Rail Baltica* būvniecībai autoceļam A5 piegulošajā posmā ir paredzētas divas dzīvnieku pārejas – ekoloģiskie tilti (skat. 1. attēlā “citos projektos projektēts dzīvnieku šķērsojums”). Attiecīgi šos pašus ekoloģiskos tiltus ir vajadzīgs turpināt arī pāri pārbūvētajam četrjoslu ātrsatiksmes ceļam A5, jo abi iežogotie lineārās infrastruktūras objekti cieši blakus viens otram ir vienlīdz nepārvarami šķēršļi migrējošajiem zīdītājiem, tāpēc nav pieļaujams tāds risinājums, ka dzīvnieki, pa ekoloģisko tiltu pārvarējuši dzelzceļu, nonāktu šaurajā joslā starp to un automaģistrāli un vairs neatrastu izeju no tās. Faktiski šaurajai joslai starp abām infrastruktūrām ir jāklūst par zonu, kurā lielo zīdītājdzīvnieku nav.

Papildus divām dzīvnieku pārejām *Rail Baltica* paralēlajā posmā ir ielānota pāreja pār pašu A5 atlikušajā posmā līdz A10, kuram līdzās nav *Rail Baltica*. Izvēles kritēriji šai pārejai ir šādi:

- no iepriekšējās pārejas pār *Rail Baltica* līdz A5 pārbūvējamā posma beigām pie A10 ir gandrīz 15 km attālums, kurā vēlams nodrošināt vēl kādu pāreju,
- piedāvātā pārejas vieta atrodas apmēram šā posma vidū,
- šajā posmā, kuram pārsvarā no vienas vai abām pusēm tuvu pieguļ apbūvētas teritorijas, šajā vietā abās pusēs pieguļ neapbūvētas mežainas teritorijas,
- šajā vietā esošo autoceļu A5 šķērso autoceļš Mežvidi-Peles – šis šķērsojums netiks saglabāts, tāpēc bez turpmāka lietojuma paliekošais esošais autoceļš kalpos par optimālu vietu ekoloģiskā tilta būvei, samazinot izcērtamo meža platību, kādu prasītu šāda tilta izveide jaunā vietā.

9. Secinājumi par plānotās darbības vai pasākuma ietekmi uz konstatēto sugu un biotopu stāvokli un bioloģisko vērtību, kā arī uz piegulošo teritoriju un nosacījumi darbības vai pasākuma veikšanai

Zemju īpašniekiem un to likumīgiem valdītājiem autoceļa A5 teritorijā ne mazāk kā 1 km platā joslā no brauktuves iežogotās daļas būtu jānosaka vienoti vispārēji ierobežojumi medību saimniecībai, īpaši dzīvnieku piebarošanai un dzinēju izmantošanai medībās.

Gar mežu masīviem pārbūvējamā autoceļa A4 posmā paredzami iežogojumi, lai samazinātu risku sadursmēm ar meža dzīvniekiem.

Bez dzelzceļa infrastruktūras līnijas *Rail Baltica* būvniecībai autoceļam A5 piegulošajā posmā paredzētām divām dzīvnieku pārejas ierīkojama vismaz vēl viena pāreja, vadoties pēc iepriekš minētiem kritērijiem.

Sakarā ar Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājamo plēsēju sugu monitoringu autoceļa A4 apsaimniekotājiem sadarbībā ar Dabas aizsardzības pārvaldi un Valsts meža dienestu jānodrošina bojāgājušo vilku, lūšu, ūdru *Lutra lutra*, un brūno lāču *Ursus arctos* ķermeņu vai to atlieku uzrādīšana to nogādei zinātniskai izpētei.

Jurģis Šuba
Dr. biol.

Jānis Ozoliņš
Dr. biol., zīdītāju eksperts (sertifikāta Nr. 160, derīgs līdz 30.03.2025.)

Atzinums sagatavots 2023. gada 30. novembrī 8 (astoņu) lappušu apjomā